

„*Schweizerische Zeitschrift für Soziologie*”/„*Revue suisse de sociologie*”,
Vol. 18, No 1, 1992

Aflată în al optisprezecelea an de la apariție, „Revista elvețiană de sociologie” vede lumina tiparului sub responsabilitatea unei noi echipe redacționale, avându-l ca director pe profesorul Jacques Coenen-Huther de la Universitatea din Geneva. Ce își propune noul comitet de redacție? Să rămână fidel ideilor fondatorilor revistei, formulate cu claritate în 1975 de Walo Huttmacher, președintele de atunci al Societății Elvețiene de Sociologie: „Prin diversitatea sa lingvistică și culturală, Elveția constituie potențial o răscruce și un teren de confluență a curentelor sociologice izvorâte din tradiții diferite (în primul rând, franceză, germană și anglo-saxonă)” (p. 1). În editorialul semnat de prof. Jacques Coenen-Huther se precizează că va fi accentuată dimensiunea internațională a publicației, valorificându-se mai intens rolul de „punte interculturală” al revistei, în care își vor găsi loc privilegiat dezbaterile de idei.

Conținutul nr. 1 (1992) al Revistei confirmă deplin declarația-program a editorului. În deschidere, este publicat studiul profesorului Jeffrey C. Alexander de la Universitatea din California (Los Angeles), *Recent sociological theory between agency and social structure* (p. 7–11), a cărei primă versiune a fost prezentată la Congresul internațional de sociologie (Madrid, 1990). Autorul consideră că în teoriile sociologice occidentale se constată în ultimele decenii tendința de unificare a planurilor de abordare macro și micro sociologice. Această tendință în *sociologia post-parsoniană* a fost stimulată pozitiv de demersul abordărilor microsociologice, precum cele ale lui Homans, Goffman sau Garfinkel, și contracarată de teoria conflictelor, structuralismul marxist sau de gândirea neo-weberiană. Preocuparea pentru analiza relației dintre macro și microsociologie constituie numitorul comun al gândirii teoretice de la Collins și Giddens la Habermas, Touraine, Coleman, Elster, Boudon și Bourdieu. „Noua mișcare teoretică în sociologie” impune, după cum apreciază prof. Jeffrey C. Alexander, analiza conceptului de „acțiune” (agency, human freedom, free will), în legătură cu care apar mai multe probleme. În primul rând, apare o confuzie între termenii de „actori” (actors), persoane care acționează „libertatea umană de acțiune” (agency) și „agenți”, persoanele care exersează voința liberă. Identificarea „actorilor” cu libera voință, în loc să înlocuiască dihotomia „actor-structură” o reproduce într-o altă formă. Activitatea conține în ea voința liberă, denumită de Talcott Parsons „efort”, adică ceea ce permite actorilor să se miște în spațiu și timp. Raportul cultură — acțiune constituie cea de-a doua controversă ce se cere lămurită. Pornind de la școala din Birmingham și până la autori precum Acher și Swidler, într-o serie de lucrări de sociologia culturii, acțiunea este înțeleasă ca ceea ce se opune codurilor culturale instituționalizate, mulți teoreticieni echivalând acțiunea cu libera voință creativă, rebelă, reflexivă, iar cultura cu modelele (patterns) existente în afara actorului. Distanțându-se de aceste puncte de vedere, autorul consideră activitatea ca pe un proces de exersare a voinței libere *prin* — și nu în opoziție cu cultura. Voința liberă se cere analizată în legătură cu cultura și nu în opoziție cu ea (p. 10). În fine, cea de-a treia problemă ce apare în legătură cu termenul de „acțiune” este cea referitoare la raportul dintre ideologie și acțiune. Prof. Jeffrey C. Alexander consideră că totdeauna analiza acțiunii este însoțită de un efort de evaluare. Conotațiile celebratoare și adesea eroice ar putea fi împărțite în trei retorici: prima, în care actorii sunt prezentați ca raționali, autonomi, isteți, vieni; a doua, în care aceștia apar ca indivizi reflexivi, bine informați, inteligenți. În cea de-a treia retorică actorii sunt înfățișați ca expresivi, creativi, producători de semnificații.

Secțiunea „*Sociologia în Elveția*” cuprinde articole și studii despre societatea și cultura din țara cantoanelor. Astfel, profesorul Marlis Buchmann, de la Ecole polytechnique fédérale din Zürich, scrie despre „Provocarea noilor tehnologii: Contribuții la studiul schimbării universului muncii în Elveția” (p. 15–27). Este analizat impactul pe care informatizarea producției și mijloacelor de comunicare l-au avut asupra modului de organizare a muncii. Sunt considerate „tehnologii noi” cele ce se bazează pe microelectronică și pe telecomunicațiile prin satelit, prin fibrele optice. Descentralizarea și dimensiunile mici și mijlocii reprezintă cele două caracteristici ale întreprinderilor industriale din Elveția: aproximativ 20% din forța de muncă industrială este ocupată în întreprinderi cu mai puțin de 20 de angajați. Jumătate din forța de muncă din sectorul industrial funcționează în întreprinderi mai mici de 100 de salariați (în S.U.A. doar 25%). Mărimea medie a întreprinderilor industriale elvețiene în 1990 de 16 angajați, în timp ce în S.U.A. era de 60 de angajați. Statisticile vorbesc de la sine. Noile tehnologii — apreciază profesorul Marlis Buchmann — au făcut ca interacțiunea și comunicarea la nivel planetar să accelereze schimbările sociale și economice, ducând totodată la globalizarea procesului socio-politic.

Dr. Manuel Eisner, cercetător la Institutul de sociologie al Universității din Zürich, afirmă că de la sfârșitul anilor '70 se observă o creștere a interesului științific pentru elementele ciclice ale proceselor de inovație socială. S-au făcut eforturi remarcabile pentru a pune în relație schimbările cultural-ideologice cu situația social-economică. Totuși, analizând cercetările din domeniu, se constată o lipsă de sistematizare teoretică, ambiguități metodologice, și adesea divergența rezultatelor empirice.

Având paradigma weberiană asupra genezei capitalismului drept cadru teoretic, Daniel Glauze de la Laboratorul de investigații sociologice al Universității din Geneva propune un model interpretativ analog bazat pe „imperativul categoric calvinist”: prou, dar nu consuma! Concluziile preliminare ale studiului asupra „excluderii sociale” susțin teza lui Luc Boltanski (vezi *Le bonheur suisse*, 1966), potrivit căreia elvețienii se caracterizează prin „spirit puritan” (p. 82).

Schimbarea valorilor joacă un rol foarte important într-un spectru larg de procese sociale. Un cercetător de la Institutul de sociologie al Universității din Zürich, dr. Ștefan Sacchi, cu multă subtilitate abordează propagarea „valorilor postmaterialiste” în Elveția, în perioada 1972–1990. Conceptul de „postmaterialism” a fost introdus în discursul științific de politologul Roland Inglehart (vezi *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles among Western Publics*, 1977). Teoria „revoluției făcute”, de care conceptul de „postmaterialism” se leagă organic, explică într-o manieră simplificatoare, cu conotații economice, schimbarea valorilor — apreciază autorul (p. 88). Referitor la situația Elveției, se poate constata o difuziune a valorilor postmaterialiste, proces condițional și de diferență dintre generații. Ca o consecință a schimbării valorilor, autorul menționează posibilitatea intensificării potențialului protestatar și a activităților politice extraconvenționale.

La rubrica „Sociologia în Elveția” sunt inserate cinci din comunicările prezentate la cel de-al IX-lea Congres al Societății Elvețiene de Sociologie (Neuchâtel, 1991). Profesorul François Hainard (Institutul de sociologie și științe politice, Universitatea din Neuchâtel) consideră că sociologia elvețiană se află într-un moment de răscruce, fiind posibile atât decolarea, sporind numărul analizelor sociologice proporțional cu gravitatea problemelor sociale, precum: îmbătrânirea demografică, gestiunea sănătății, sporirea inegalităților sociale și regionale, criza de identitate, cât și stagnarea, cu tot ce presupune aceasta pentru societatea elvețiană. „Sociologia este o știință încă adolescentă și cu atât mai mult sociologia elvețiană” — susține autorul (p. 153). De aceea sunt lansate apeluri pentru solidaritate în cadrul comunității sociologilor. Un astfel de apel nu-i poate lăsa indiferenți nici pe sociologii români.

Profesorul Uli Windisch (Departamentul de sociologie al Universității din Geneva) își propune să elucideze două probleme: locul actual al sociologiei în Elveția și tematica acesteia. În ultimele două trei decenii locul sociologiei în societatea elvețiană s-a schimbat. În perioada agitată a mișcărilor de stânga la sfârșitul anilor '60, sociologia era automat asociată exersării spiritului critic. Există o atmosferă intelectuală stimulativă, de care autorul își amintește nu fără nostalgie: se citea mult, se discuta pasionat, se organizau seminarii studențești insufleteite. Profesorul Uli Windisch apreciază că în prezent sociologia elvețiană are perspective extrem de favorabile, înregistrându-se o mare cerere de specialiști în diferite domenii ale vieții sociale. Apare, însă, un paradox: există prea puțini studenți pasionați de cercetarea sociologică. În plus, profesia de sociolog rămâne neprotejată față de neaveniți, de infiltrațiile politice și ideologice partizane. Un adevărat sociolog ar trebui să posede numeroase calități (adesea contradictorii): modestie, răbdare, dispoziție pentru munca prelungită, imaginație, curiozitate epistemică, respectul adevărului, echilibrul etc. (p. 157). *Știu oare viitorii sociologi din România toate aceste lucruri? Sunt ei formați în acest spirit?*

Profesorul Walo Huttmacher de la Facultatea de psihologie și științe ale educației (Universitatea din Geneva) exprimă un optimism fără rezerve când analizează situația sociologiei din Elveția: în toate universitățile s-au format și funcționează institute de cercetare sociologică, discursul sociologic a devenit public, depășind cadrul dezbaterilor academice, numărul publicațiilor de specialitate este în continuă creștere (p. 167). În ceea ce ne privește nu ne putem decât întreba: oare aceasta este și situația sociologiei în România post-decembristă?

Secțiunea din *Revista elvețiană de sociologie* referitoare la tendințele actuale din sociologia franceză și germană sporește, fără îndoială, atractivitatea publicației. În numărul pe care îl recenzăm, profesorul François Chazel de la Universitatea din Paris, Sorbona, informează despre starea sociologiei în Franța. Imaginea contrastează puternic cu cea conturată de profesorul Walo Huttmacher vizând sociologia elvețiană. În deceniul al nouălea, în Franța sociologia nu s-a mai bucurat de climatul favorabil din anii '60–'70. „Astăzi puține iluzii au mai rămas...” — notează prof. François Chazel. Sociologul a încetat să mai dețină un loc central în fluxul schimbărilor sociale, nu mai are funcția de „sfătuitor al regelui”. Nu mai există aceeași audiență pentru lucrările de sociologie. Viața intelectuală din Franța, în care discursul de orientare marxistă ocupa în etapa trecută un loc neperiferic, a fost afectată de schimbările

din Europa de Est și din ex-URSS. Toate tipurile și formele de marxism au pierdut din atractivitate, structuralismul marxist suferind un adevărat colaps. Structuralismul însuși este astăzi pus sub semnul întrebării (p. 198). Sociologia franceză se plasează pe noi coordonate. Veritabila cotitură a fost marcată de editarea *Dicționarului critic de sociologie* al lui Raymond Boudon și François Bourricaud (Paris, P.U.F., 1982), realizat în perspectiva individualismului metodologic. În viziunea profesorului de la Sorbona, cele trei coordonate ale sociologiei franceze contemporane sunt: 1. interesul pentru paradigmele economice; 2. respingerea modelului determinist; 3. deplasarea accentului asupra caracterului rațional al comportamentelor umane (p. 202).

Date fiind diversitatea temelor abordate, profunzimea analizelor, informația bogată acoperind teritorii vaste atât ale sociologiei, cât și ale Terrei, ca și valoarea sintezelor despre starea sociologiilor naționale, apreciem că formula editorială a „*Revistei elvețiene de sociologie*” este pilduitoare.

1.05.1993

Liviu S. Chelcea